

Programma nascholingsdag geschiedenis

Burgerschap in de geschiedenisles. Relevante lessen over toen, voor nu en straks

Vrijdag 19 januari 2024

Beschrijvingen van de lezingen en workshops staan onderaan in dit programma

- 09.45 uur** Ontvangst met koffie/thee/informatiemarkt en plenaire opening
- 10.10 uur** Opening en introductie door Elise Storck (ICLON Universiteit Leiden)
- 10.15 uur** Openingslezing deel A: **Burgerschapsdoelen: waarover hebben we het eigenlijk (en waarover niet)?**
Hessel Nieuwelink (Hogeschool van Amsterdam)
- Openingslezing deel B: **'Please tell me who I am!' Over burgerschap en het geschiedenisonderwijs**
Stephan Klein (historicus en adviseur professionalisering geschiedenisonderwijs)
Op welke aspecten van burgerschap kunnen docenten geschiedenis hun leerlingen voorbereiden? Wat betekent dit voor de keuze van de leerstof, de werkvormen en de samenwerking met andere vakken? Vragen oproepen is gemakkelijk! In deze presentatie volgen ...* antwoorden. (* vullen we na afloop in).
- 11.15 uur** Pauze met koffie/thee en informatiemarkt, centrale hal, begane grond
- 11.30 uur** **Ronde 1: keuzeprogramma**
- 1.1 Interactieve lezing/workshop **Utopia. Denken over de grondwet**
Gijsbert Oonk (Erasmus Universiteit Rotterdam)
- 1.2 Workshop **Planning burgerschapsdoelen bij geschiedenis**
Johan van Driel (SLO)
Deze workshop kan ook worden gevolgd in ronde 3
- 1.3 Workshop **geschiedenis x maatschappijleer Hoe komen burgerschapsdoelen aan bod bij maatschappijleer en waar in onder- en bovenbouw valt winst te halen uit afstemming tussen beide vakken?**
Marcel Mooijman (voorzitter NVLM Nederlandse Vereniging Leraren Maatschappijleer/Hogeschool Rotterdam) en *Arthur Pormes* (ICLON)
- 1.4 Workshop **Controverse in de klas; afstand of nabijheid? Vakoverstijgend werken aan actuele kwesties bij geschiedenis en bijvoorbeeld biologie**
Albert Logtenberg en *Michiel Dam* (ICLON).

Universiteit
Leiden
ICLON

Bij ons leer je de wereld kennen

12.45 uur Lunch en informatiemarkt

13.30 uur Ronde 2: keuzeprogramma

- 2.1 Interactieve lezing **Geschiedenisonderwijs, burgerschap en actualiteit, 1924-2024**
Tina van der Vlies (Erasmus Universiteit Rotterdam/Universiteit van Cambridge)
- 2.2 Workshop **Keuzestress. Ruimte maken voor burgerschapsvorming in een overladen curriculum. Met het VAVO als voorbeeld**
Eli de Graaf (VAVO Rijnmond)
- 2.3 Workshop **(On)bewust gevoelige zaken in toetsen: vermijden of juist niet?**
Saskia de Boer en Dennis Buma (Cito)
- 2.4 Workshop **Hoe wordt geschiedenis gebruikt om ons te beïnvloeden? Werkvormen om leerlingen aan hand van India 1857 en de Nederlandse Canon zelf narratieven te laten ontdekken**
Elise Storck (ICLON)

14.45 uur Pauze met koffie/thee en informatiemarkt, centrale hal, begane grond

15.00 uur Ronde 3: keuzeprogramma

- 3.1 Interactieve lezing **Het verleden op je scherm: Sociale media en het geschiedenisonderwijs**
Robbert-Jan Adriaansen (Erasmus Universiteit Rotterdam)
- 3.2 Workshop **Hoe maak je de Holocaust relevant en invoelbaar in één les?**
Stefan Kras (Johan de Witt Scholengroep Den Haag)
- 3.3 Workshop **Burgerschap: terug naar de pedagogische opdracht van het geschiedenisonderwijs**
Antheun Janse (Het Baarnsch Lyceum)
- 3.4 Workshop **Planning burgerschapsdoelen bij geschiedenis**
Johan van Driel (SLO)
Deze workshop kan ook worden gevolgd in ronde 1

16.15 uur Borrel

17.00 uur Einde

Toelichtingen bij het keuzeprogramma

Ronde 1: keuzeprogramma

- 1.1 Interactieve lezing/workshop **Utopia. Denken over de grondwet**
Gijsbert Oonk (Erasmus Universiteit Rotterdam)
Wat is een burger? Welke rechten heeft een burger? Waarom heeft in een democratisch bestel de meerderheid het niet altijd voor het zeggen? En waarom is dat belangrijk? In mijn colleges daag ik studenten uit om een eigen grondwet te maken. Hierdoor gaan ze nadenken over grondrechten, democratie en staatsvorming. Mag iedereen bijvoorbeeld altijd stemmen, voor welke functies kun je je verkiesbaar stellen en voor welke absoluut niet, en hoe verhoudt het recht op vrijheid van meningsuiting zich tot het recht op vrijheid van godsdienst? In de colleges en werkgroepen toetsen we de zelfgemaakte grondwetten aan historische en actuele cases. In deze interactieve presentatie deel ik twee concrete cases die iedereen gelijk kan toepassen in zijn lessen.
- 1.2 Workshop **Planning burgerschapsdoelen bij geschiedenis**
Johan van Driel (SLO)
Deze workshop kan ook worden gevolgd in ronde 3
Tijdens deze interactieve workshop gaan we in op de vraag hoe je burgerschap kunt integreren binnen het vak geschiedenis. De focus zal liggen op de vraag wat de nieuwe kerndoelen burgerschap inhouden, hoe zij zich verhouden tot het curriculum geschiedenis en hoe je in samenhang met burgerschap ook aan doelen van het vak geschiedenis kunt werken.
- 1.3 Workshop **Geschiedenis x maatschappijleer: Hoe komen burgerschapsdoelen aan bod bij maatschappijleer en waar in onder- en bovenbouw valt winst te halen uit afstemming tussen beide vakken?**
Marcel Mooijman (voorzitter NVLM Nederlandse Vereniging Leraren Maatschappijleer/Hogeschool Rotterdam) en Arthur Pormes (ICLON en lid van de commissie versterking kennis geschiedenis voormalig Nederlands-Indië)
Twee zeer ervaren maatschappijleerdocenten met een open blik naar geschiedenis nemen ons mee op een tocht die kan leiden tot een gefundeerde visie op burgerschap en zicht op de hoofdlijnen achter de maatschappijleervakken. Van daaruit verkennen we samen de verschillen en overeenkomsten en de relatie tussen geschiedenis en maatschappijleer en vervolgens kun je een eerste opzet maken voor een zinvol en haalbaar burgerschapsprogramma.
- 1.4 Workshop **Controverse in de klas; afstand of nabijheid? Vakoverstijgend werken aan actuele kwesties bij geschiedenis en bijvoorbeeld biologie**
Albert Logtenberg en Michiel Dam (ICLON)
Soms is het als docent verleidelijk om leerlingen die met 'alternatieve waarheden' hun aandeel in de les opeisen op hun plek te zetten met wetenschappelijke inzichten. Anderzijds kun je de controverse ook benutten en leerlingen ruimte geven voor hun verhaal. Maar hoe doe je dat in de complexe setting van een klas? Bij onderwerpen als seksualiteit, gender, abortus en eugenetica kunnen heftige emoties spelen. Zowel leerlingen als docenten hebben allerlei ervaringen en aannames vanuit verschillende culturen, religies en morele standpunten. Wat zijn onderliggende mechanismes waar je als docent mee kunt spelen? Hoe helpen we leerlingen om tot betekenisvolle inzichten in ons vak te komen en tegelijkertijd te leren hoe je met elkaar het gesprek blijft voeren over schurende/controversiële kwesties? Hoe zorg je dat je als docent met meer vertrouwen deze lessen aangaat? In deze workshop geven we geen kant en klare antwoorden op deze vragen maar reiken we ontwerpprincipes aan op basis van eigen en aangereikte voorbeelden uit de praktijk. We zullen een aantal praktijkvoorbeelden verkennen samen met een bioloog. Hoe kunnen we ervaringen uit biologieonderwijs inzetten als het gaat om controverse en daaraan gekoppelde emoties in de lessen. We zullen ook de vakoverstijgende mogelijkheden tussen biologie en geschiedenis verkennen.

Ronde 2: keuzeprogramma

- 2.1 Interactieve lezing **Geschiedenisonderwijs, burgerschap en actualiteit, 1924-2024**
Tina van der Vlies (Erasmus Universiteit Rotterdam/Universiteit van Cambridge)
Op basis van haar (promotie-)onderzoek naar continuïteit en verandering in nationale narratieven in Engelse en Nederlandse schoolboeken voor geschiedenis en haar ervaringen als docent neemt Tina ons mee. Hoe en waarom veranderen ideeën over de doelen van geschiedenisonderwijs door de tijd heen? En hoe verhouden deze opvattingen over de relevantie van geschiedenisonderwijs zich tot veranderende ideeën over burgerschap? Geïnspireerd door deze historische blik kijken we naar het heden: hoe kun je als docent geschiedenis omgaan met burgerschapsvormende doelen en welke valkuilen kun je beter vermijden?
- 2.2 Workshop **Keuzestress. Ruimte maken voor burgerschapsvorming in een overladen curriculum. Met het VAVO als voorbeeld**
Eli de Graaf (VAVO Rijnmond)
Het is een bekend fenomeen in de bovenbouw: er moet heel veel lesstof worden behandeld voor het examen en is er gevoelsmatig steeds minder tijd. Er komen immers steeds meer eisen bij vanuit de overheid en/of schoolorganisatie. Een van de recente ontwikkelingen is de aandacht voor burgerschapsvorming. In het voortgezet algemeen volwassenonderwijs (vavo) hebben we ongeveer 21 lesweken om alle (school)examenstof te behandelen, inclusief diverse thema's en staatsinrichting en daarnaast aandacht te hebben voor loopbaanoriëntatie en burgerschapsvorming. Elk jaar opnieuw een puzzel; die ook elk jaar met succes wordt gelegd.
In deze workshop leer je over slimme technieken om veel stof efficiënt en effectief te behandelen in weinig tijd en ga je zelf met deze technieken aan de slag.
- 2.3 Workshop **(On)bewust gevoelige zaken in toetsen: vermijden of juist niet?**
Saskia de Boer en Dennis Buma (Cito)
Een interactieve workshop over 'gevoelige onderwerpen' in de syllabus, de randvoorwaarden bij selectie van bronmateriaal en het sturen op bepaalde antwoorden over gevoelige kwesties. We werken aan handvatten voor het selecteren van bronnen en het maken van opgaven over gevoelige onderwerpen.
- 2.4 Workshop **Hoe wordt geschiedenis gebruikt om ons te beïnvloeden? Werkvormen om leerlingen aan hand van India 1857 en de Nederlandse Canon zelf narratieven te laten ontdekken**
Elise Storck (ICLON)
Leren zien hoe macht wordt gebruikt en hoe mensen worden beïnvloed is een van de doelen van burgerschapsonderwijs én van het geschiedenisonderwijs. Bij geschiedenis besteden we al langer aandacht aan bijvoorbeeld propaganda, vooral bij het behandelen totalitaire staten in de 20e eeuw. Maar hoe maken we onze leerlingen er ook van bewust hoe geschiedenis werd en wordt gebruikt en ons kan beïnvloeden? Dat kan eenvoudig, actief én effectief door deze te leren herkennen in lesmateriaal uit andere tijden of andere landen. Daardoor leren we hen de achterliggende narratieven en 'standplaatsgebondenheid' doorzien in wat ze zelf aangeboden krijgen buiten én binnen de school.
In deze workshop verkennen we eenvoudige en beproefde methodes die meteen kunnen worden ingezet in de lessen in onderbouw (Canon) en bovenbouw (India 1857).

Ronde 3: keuzeprogramma

- 3.1 Interactieve lezing **Het verleden op je scherm: Sociale media en het geschiedenisonderwijs**
Robbert-Jan Adriaansen (Erasmus Universiteit Rotterdam)
Sociale media zijn voor leerlingen het belangrijkste middel om informatie te delen en te ontvangen, ook kennis en inzichten over geschiedenis doen ze veelal op via platforms zoals TikTok en Instagram. Een belangrijk onderdeel van burgerschapsvorming is dan ook kritisch mediagebruik. Deze interactieve lezing zal uiteenzetten wat de effecten zijn van de technische mogelijkheden die sociale media bieden - en de wijze waarop gebruikers deze benutten - op de representatie van het verleden. Vooral zal gekeken worden naar wat "multimodaliteit" genoemd wordt: het gecombineerd gebruik van foto's, video's, geluid, emoji's en geschreven tekst in sociale media berichten. We zullen samen verkennen hoe verschillende platforms verschillende vormen van historisch denken kunnen stimuleren, en hoe dit ook in de les gebruikt zou kunnen worden. Ook zullen we stilstaan bij de beperkingen en potentiële gevaren van platforms zoals TikTok en Instagram.
- 3.2 Workshop **Hoe maak je de Holocaust relevant en invoelbaar in één les?**
Stefan Kras (Johan de Witt Scholengemeenschap Den Haag)
Een mogelijkheid is om scholieren aan de hand van de gegevens op JoodsMonument.nl het leven van een Joodse leeftijdgenoot te laten onderzoeken die woonde in dezelfde stad als de hedendaagse leerlingen. Tijdens de workshop ontwikkel je lesmateriaal over het leven van een Joodse scholier in het schooljaar 1940-41. Er is ruime aandacht voor het perspectief van de omstander: hoe reageerden klasgenoten, docenten en schooldirecties op maatregelen die Joden uitsloten. De workshop sluit aan op de didactische filosofie van het Holocaust onderwijsinstituut Yad Vashem in Jeruzalem en sluit aan op de burgerschapsthema's "inspraak", "participatie" en "mensenrechten".
Aan het einde van de workshop heb je een op maat gemaakte les die direct inzetbaar is.
- 3.3 Workshop **Burgerschap: terug naar de pedagogische opdracht van het geschiedenisonderwijs**
Antheun Janse (Het Baarnsch Lyceum)
Leerlingen leren meer van de persoon voor de klas dan uit teksten, opdrachten en toetsen. De hamvraag is: hoe zet je je professionele ruimte en persoonlijke inzichten in bij het vormgeven van je lesprogramma?
Een vol curriculum, met daarbij de burgerschapsopdracht en een uitgebreid lesboek bieden een kader maar hoeven geen keurslijf te zijn. Wereldgeschiedenis, (wereld)burgerschap en historische vaardigheden kunnen met verschillende didactische keuzes de vorm en inhoud uitmaken waarmee je in beperkte lestijd recht doet aan het voorgeschreven curriculum en sectieafspraken.
Deze workshop zet aan tot geïnspireerd bouwen aan je eigen lesprogramma.
- 3.4 Workshop **Planning burgerschapsdoelen bij geschiedenis**
Johan van Driel (SLO)
Deze workshop kan ook worden gevolgd in ronde 1
Tijdens deze interactieve workshop gaan we in op de vraag hoe je burgerschap kunt integreren binnen het vak geschiedenis. De focus zal liggen op de vraag wat de nieuwe kerndoelen burgerschap inhouden, hoe zij zich verhouden tot het curriculum geschiedenis en hoe je in samenhang met burgerschap ook aan doelen van het vak geschiedenis kunt werken.